

2014-01-28

PM - Omläggning av gymnasieskolan

Sammanfattning

Avhoppen för gymnasieskolan är gymnasieskolans största problem, samtidigt minskar yrkesprogrammen i attraktivitet trots att många branscher efterfrågar och kommer att efterfråga gymnasieutbildad arbetskraft. En kunskapsekonomi, som Sverige, kräver att alla har minst en gymnasieexamen. Socialdemokraterna kommer därför att göra det som regeringen har misslyckats med: höja kunskapskraven genom att gymnasiet blir obligatoriskt och utveckla yrkesprogrammen.

Socialdemokraterna kommer efter maktskifte att lägga om den svenska gymnasieskolan i linje med dessa förslag:

- Obligatorisk gymnasieskola. Samma skolplikt som idag gäller för grundskolan ska gälla för gymnasieskolan upp till 18 års ålder.
- Avhoppen från gymnasieskolan ska minska genom nationella mål och genom en gemensam strategi mellan stat och kommun.
- Yrkesprogrammen ska utvecklas till yrkescollege som innebär en gymnasieutbildning med en nära koppling till relevant bransch. Modellen bygger på ett nära samarbete mellan skolans huvudman, regionens näringsliv och arbetsgivare i offentlig sektor.
- Alla program ska ge grundläggande behörighet till högskolan.
- Estetisk verksamhet ska vara ett gymnasiegemensamt ämne.

Framtidens arbetsmarknad kräver gymnasieutbildning

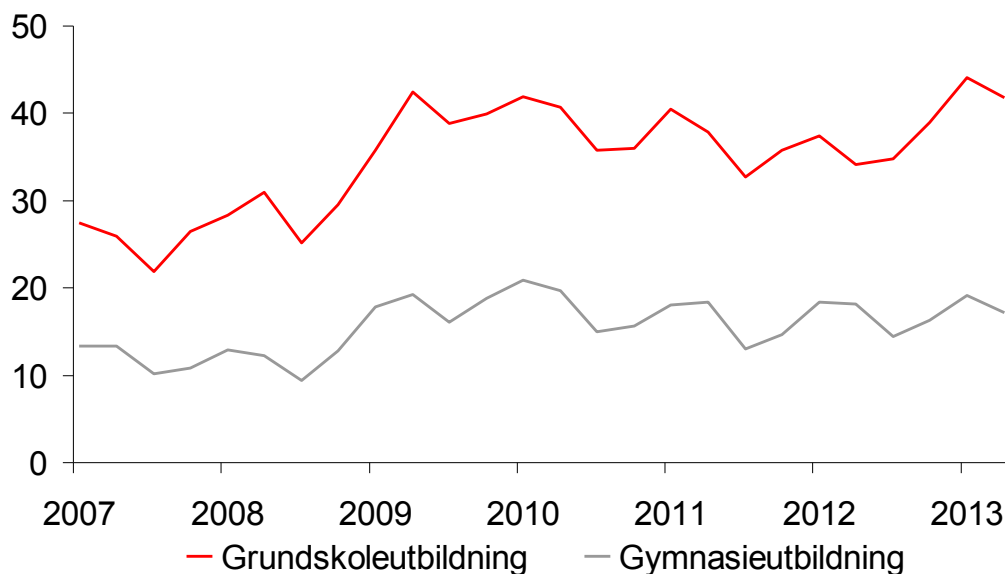
Vi socialdemokrater har slagit fast att full sysselsättning är vår övergripande politiska prioritering. Skapandet av fler jobb och aktiva insatser mot arbetslösheten går före allt annat. Vårt mål är att Sverige ska ha den lägsta arbetslösheten i EU år 2020.

Ska vi klara att bibehålla vårt välstånd som ett modernt land måste vi investera i utbildning idag och rusta unga människor för att möta framtiden. Utbildning är nyckeln till framtidens jobb och konkurrenskraft.

Dagens gymnasieskola står inför helt andra utmaningar än vad som gällde för bara några årtionden sedan. I dag krävs en gymnasieutbildning för att få ett jobb och för att klara sig i ett allt mer komplext och kunskapsintensivt samhälle. Det blir tydligt inte minst när man studerar ungdomars arbetslöshet. Den viktigaste orsaken till att ungdomar är långvarigt arbetslösa är just bristande utbildning.

Figur 1: Arbetslöshet per utbildningsnivå, 20-24 år

Procent

Källa: Eurostat

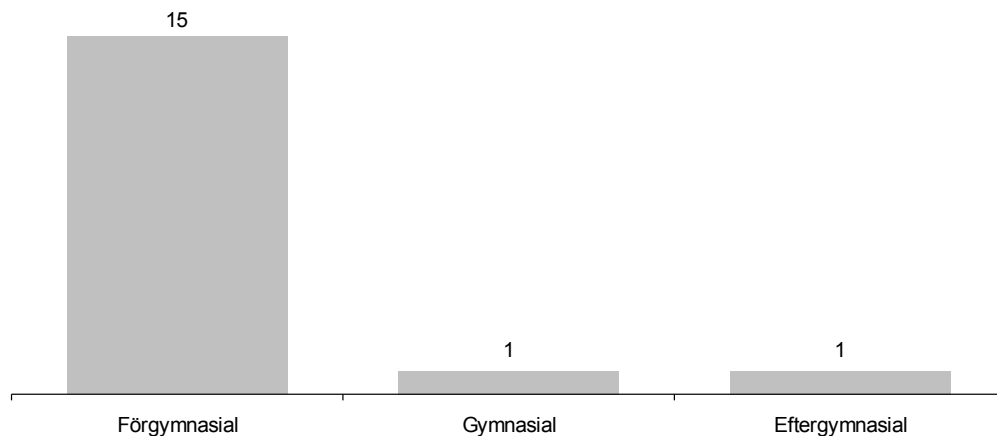
Dagens och framtidens arbetsliv och samhälle kräver gedigna kunskaper av alla. Förändringarna på arbetsmarknaden, och kraven på att förvärvsarbetande ska kunna byta arbetsplats, yrke eller bransch, gör att unga som inte får med sig tillräckliga kunskaper från gymnasiet har det svårt i dag och kommer att få det än svårare i framtiden.

Bland unga utan gymnasieutbildning är försörjningsstöd en av de vanligaste vägarna till försörjning. Av de i åldrarna mellan 20 och 24 år som huvudsakligen försörjde sig på försörjningsstöd utgör de med enbart förgymnasial utbildning cirka 70 procent.

Figur 2: Andel med försörjningsstöd som huvudsaklig försörjning per utbildningsnivå (20-24 år)

Procent

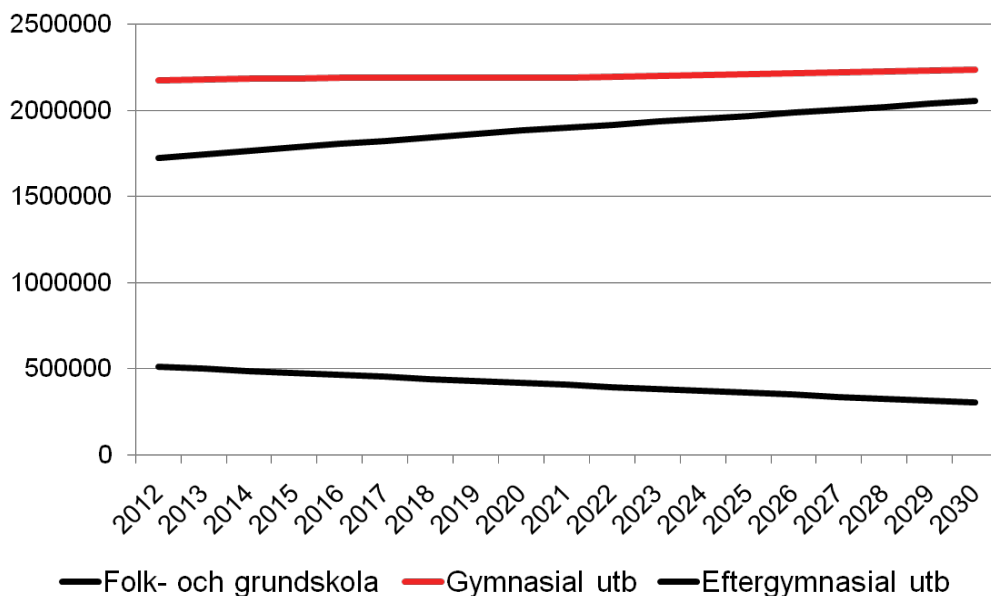

Källa: TCO, utbildningsgaranti – en väg till arbete

I framtiden kommer situationen för unga utan gymnasieutbildning försvåras ytterligare. Enligt prognoser från SCB försvinner 40% av de jobb som bara kräver grundskoleutbildning till 2030.

Figur 3: Efterfrågan på arbetskraft per utbildningsnivå

Antal

Källa: SCB

Stora utmaningar i dagens gymnasieskola

1. Låg genomströmningen och stora avhopp

Andelen elever som började gymnasieskolan hösten 2009 och som har fullföljt utbildningen inom tre eller fyra år är 79 procent för flickor och 74 procent för pojkar.

Ungefär var tredje elev avbryter studierna helt eller behöver mer än tre år på sig att fullfölja utbildningen. Omkring tre procent av nybörjareleverna 2010 gick inte i gymnasieskolan 2011 utan hade gjort studieuppehåll eller avbrott. Elever med utländsk bakgrund gör studieuppehåll i större omfattning än de med svensk bakgrund (sex procent mot två procent). Nästan tolv procent av nybörjarna 2010 gick ett annat program 2011. Att byta program är förknippat med längre studietid genom att eleven går om en årskurs.

2. Andelen elever som väljer yrkesprogram minskar

Regeringen genomförde 2011 en förändring av gymnasieskolan; Gy11. En av de mest dramatiska effekterna av denna reform var en kraftig minskning i antalet sökande till gymnasieskolans yrkesprogram och lärlingsutbildningar.¹

Skolverket visar i sin statistik att de yrkesförberedande programmens andelar av nybörjarelever i gymnasiet under 2000-talet ökade fram till höstterminen 2007. När Gy 2011 infördes innebar detta en kraftfull minskning som fortsatte hösten 2012.²

I Skolverkets preliminära statistik som avser den 15 oktober 2013 fortsätter trenden att allt färre elever väljer yrkesprogram. Andelen som väljer yrkesprogram minskar med en procentenhet jämfört med föregående år.³ Justerat för elevkullarnas minskning har yrkesprogrammen tappat nästan 25 % av sina elever sedan 2007.

¹ <http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2013/minskat-intresse-for-yrkesutbildningar-1.207780>

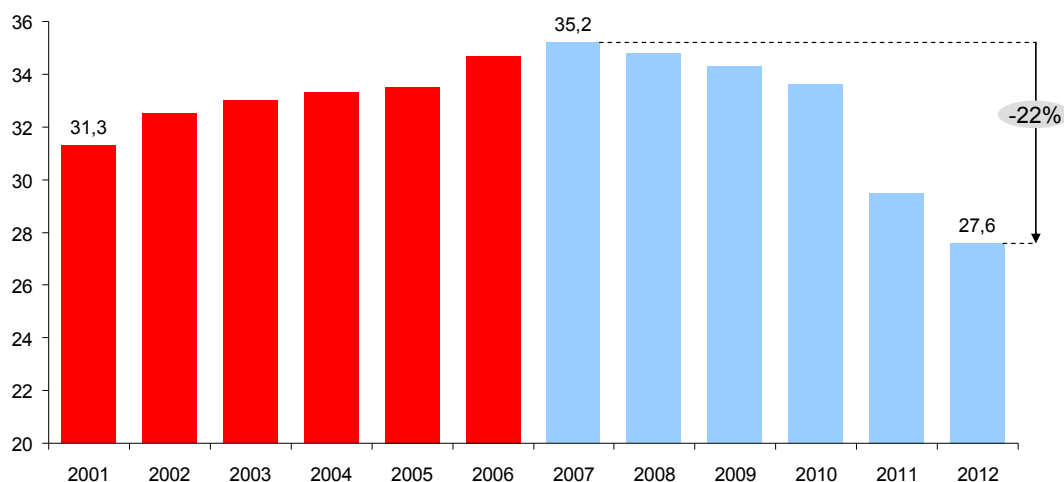
² Skolverket (2013). Utvecklingen av lärlingsutbildningen. Rapport nr 397

³ <http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2013/storsta-elevminskningen-nagonsin-i-gymnasieskolan-1.210809>

Figur 4: Nybörjarelever i årskurs 1 på yrkesprogrammen (exklusive medieprogrammet) hösten 2001 till hösten 2012⁴

Procent

Källa: Skolverkets rapport nr 397 Utvecklingen av lärlingsutbildningen, s. 21

Vidare visar Skolverket att det i hög grad är flickor som inte längre väljer yrkesprogram. Andelen flickor på yrkesprogram minskar från 36 till 23 procent mellan 2007 och 2012 och motsvarande minskning för pojkar är från 42 till 32 procent.

Med Gy11 förändrades yrkesprogrammen så att de inte längre ger högskolebehörighet. Svenskt Näringsliv visar i en undersökning att 25 procent av de gymnasieelever som går på ett högskoleförberedande program skulle ha valt ett yrkesprogram om det gett behörighet till högskolan.⁵ Utbildningsministern har därefter föreslagit att sänka kunskapsambitionerna ytterligare genom ett ettårsgymnasium helt utan teoretiska ämnen.

De minskade möjligheterna till fortsatta studier är den största förklaringen till den flykt från yrkesprogrammen som vi sett under de senaste åren.

⁴ Medieprogrammet var tidigare ett yrkesförberedande program men har efter reformen 2011 främst gått upp i de studieförberedande programmen

⁵ Svenskt Näringsliv, 2013-02-21, presentation i riksdagen.

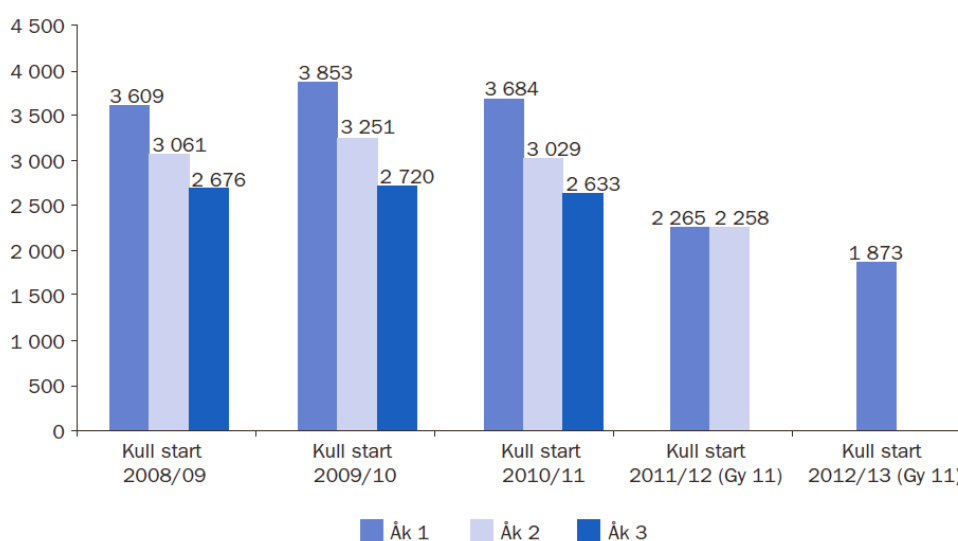

Lärlingsutbildningen har halverats sedan 2011

I Skolverkets statistik framgår att kullarna i försöksverksamheten med lärlingsutbildning var ungefär lika stora varje år men att det sedan sker en kraftig minskning i samband med Gy 2011. Antalet lärlingar halveras mellan 2010 och 2012 från cirka 3600 till cirka 1800.⁶ Nedgången är ännu större om man tittar på utbetalade statsbidrag den första terminen på gymnasiet. Höstterminen 2012 betalades endast statsbidrag ut för 1201 lärlingar i årskurs 1.

Figur 5: Elevantal i årskurs uppdelat på de 5 utbildningskullar som har statsbidrag för lärlingsutbildning (vårterminen)

Antal

Källa: Skolverkets rapport nr 397 Utvecklingen av lärlingsutbildningen, s. 24

Avhoppet från lärlingsutbildningen är oroväckande många. Hela 40 procent av dem som gick i årskurs 1 höstterminen 2011 hade hoppat av ett år senare. De flesta som hoppat av bytte till ett traditionellt yrkesprogram. Dåligt rykte, kvalitetsbrister, oro för stängda dörrar till högskolan, och brist på stöd från branschorganisationerna är några troliga orsaker som Skolverket lyfter fram till att färre väljer lärlingsformen.⁷

I tidigare utvärdering av försöksverksamheten hade mindre än hälften i den första kullen, 44 procent, ett slutbetyg efter tre års studier och endast 30 procent klarade kraven för grundläggande behörighet. I jämförelse med den mer skolförlagda

⁶ Det finns flera sätt att redovisa lärlingar. Här avses ”statsbidragslärlingar” det vill säga de data som kan hämtas ur statsbidragsansökningarna.

⁷ <http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2013/minskat-intresse-for-yrkesutbildningar-1.207780>

yrkesutbildningen är det ett klen resultat då motsvarande siffror där var 68 respektive 56 procent. Det är uppseendeväckande siffror eftersom lärlingsutbildningen bland annat har införts för att minska avhoppet från gymnasieskolans yrkesprogram.⁸

Regeringens förslag om ett- och tvååriga gymnasieprogram helt utan teoretiska kurser avvisar vi bestämt. Arbetsgivarna kräver i dag att de unga har gymnasiekompetens – då måste samhället ge alla unga möjlighet att skaffa sig det. Och flera möjligheter, samtidigt som vi hittar nya former för det. Det här förslaget visar att regeringen har gett upp om den svenska skolan. Sverige har den första regeringen i vår historia - och förmodligen den enda i världen - som sänker utbildningsambitionerna för nästa generation. Utgångspunkten måste vara att all gymnasieutbildning ska leda vidare till arbete eller högre studier, och inte raka vägen till försörjningsstöd. Vi måste ha högre kunskapskrav för de unga. Alla gymnasieprogram ska därför förbli minst treåriga.

Regeringen genomför stora besparingar på gymnasieskolan

När regeringen införde förändringen av gymnasieskolan, Gy 11, lade de samtidigt ut en besparing på kommunerna med hänvisning till effektivitetsvinster. Regeringens politik har inneburit nedskärningar på gymnasieskolan och dess lärare. Regeringen skar ned 675 miljoner kronor år 2012. Det motsvarade nästan 1 400 lärartjänster. Regeringen har nu backat i flera steg och delar av besparingen är tillbakadragen. Från 2016 och framåt planerar regeringen en neddragning med 470 miljoner kronor i ett första steg för att därefter skära ner med 1930 miljoner kronor årligen.

Regeringen backar från sin egen reform

Två år efter att Gy-11 genomförts meddelar regeringen att det industritekniska programmet läggs ned och att en ny industriell inriktning skapas på teknikprogrammet. Regeringen har också förstått att en del av eleverna på vård- och omsorgsprogrammet vill ha möjlighet att gå vidare till högskolan och läsa sjuksköterskeutbildningen efter gymnasieskolan. För dessa elever ska Skolverket föreslå en ny särskild inriktning på vård- och omsorgsprogrammet. Inriktningen ska dels ge relevant yrkeskunskap, dels de kurser som behövs för att få den särskilda behörigheten till högskolans sjuksköterskeutbildning. Regeringen har också tillsatt en utredning som ska se över om elever på alla yrkesprogram ska kunna läsa in högskolebehörighet genom att använda hela sitt individuella val men utan att behöva läsa ett utökad program.

⁸ Skolverket (2012) Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008–2011. Rapport nr 373

Vi Socialdemokrater välkomnar dessa justeringar av reformen. I många fall är dock skadan redan skedd. Tusentals elever har drabbats under den period det tagit regeringen att komma till insikt om dessa problem, som vi och fler skolaktörer påpekade tidigt i arbetet med Gy-11.

Socialdemokraternas föreslår en omläggning av gymnasieskolan

I regeringsställning kommer Socialdemokraterna att genomföra en omläggning av gymnasieskolan som är nödvändig för att rusta ungdomar för att ta jobb på dagens och framtidens arbetsmarknad. Genom att utgå från vissa fundament i Gy 11 vill vi lägga fokus på att utveckla attraktiva yrkesprogram som ger högskolebehörighet och höja kunskapskraven genom en obligatorisk gymnasieskola.

Fundament i Gy 11 som bör vara kvar:

- Programstruktur
- De nuvarande kursplanerna för de högskoleförberedande programmen
- Betygssystem
- Det fjärde år på teknikprogrammet

Gymnasieskolan ska vara obligatorisk

Idag krävs en gymnasieexamen för att klara sig på arbetsmarknaden och vi ser att unga väljer bort yrkesutbildning trots att det kommer att finnas en efterfrågan på gymnasieutbildad arbetskraft. Att successivt höja kraven på kunskap är därför både naturligt och nödvändigt mot bakgrund av samhällets utveckling. Kunskapsekonomi kräver att alla har minst en gymnasieexamen. Därför ska gymnasieskolan vara obligatorisk. Samma skolplikt som idag gäller för grundskolan ska gälla för gymnasieskolan upp till 18 års ålder. Alla gymnasieprogram ska också förbli minst treåriga.

Denna reform behöver mötas med stora insatser för att alla unga ska ha möjlighet att nå en gymnasieexamen. I dag går de allra flesta, cirka 99 procent, vidare från grundskolan till gymnasiet men många hoppar av under det första eller andra studieåret. Samtidigt som kraven på de unga höjs måste stödet till eleverna stärkas. Detta kommer att kräva resurser. Men kostnaden för att låta unga hamna utanför arbetslivet är betydligt högre.

Minska avhopp

Frånvaron och avhopp från gymnasieskolan måste minska. Det går enligt Sveriges kommuner och landsting (SKL) att minska avhopp genom att skolans ledning skapar förutsättningar för att möta elevernas individuella behov. De kommunala gymnasieskolor som visat god förmåga att hjälpa elever att fullfölja sin gymnasieutbildning har enligt SKL vissa gemensamma framgångsfaktorer så som bra bemötande, tydliga mål och betoning på resultat, ökade samverkan med arbetslivet och individuellt stöd på rätt program för eleven.⁹

Vi ser att det krävs nationella mål och en strategi utvecklad mellan stat och skolhuvudmännen för att fler elever ska fullfölja sin gymnasieutbildning. Det ska ställas tydliga krav på skolorna att de ska arbeta för att alla eleverna ska fullfölja sin gymnasieutbildning. Skolan har ett ansvar för att se varje elev. Upplägg av undervisningen behöver ses över och särskilda insatser initieras för att öka motivationen hos eleverna att fullfölja den valda gymnasieutbildningen. Eleverna behöver få stöd och resurser efter behov bland annat genom stöd av studie- och yrkesvägledare. Varje kommun ska ha både erforderliga system och en skyldighet att fördela resurser mellan skolorna utefter elevernas behov. Varje elev som inte klarar en kurs ska omedelbart erbjudas stöd för att klara kursen. Skolor bör noga följa elevernas resultat och analysera varför elever avbryter sin utbildning.

Alla program i gymnasieskolan ska vara högskoleförberedande

År 2011 valde regeringen att förändra yrkesprogrammen så att de inte längre ger högskolebehörighet. Året efter föreslogs ettårigt gymnasium. Resultatet av regeringens förändringar har enligt Skolverket inneburit en omfattande minskning på yrkesprogrammen och lärlingsutbildningarna. Samtidigt visar SCB:s prognos att det år 2030 inom flera branscher finns efterfrågan på gymnasieutbildad arbetskraft. Unga människor väljer bort utbildningar som leder till jobb, till följd av regeringens förändringar.

Arbetsgivarna efterfrågar den kompetens som grundläggande behörighet till högskolan ger. Arbetslivet kräver idag en flexibilitet i att snabbt kunna tillgodogöra sig nya kompetenser och kunna skola om sig till ett nytt yrke under sitt yrkesverksamma liv. En gymnasieskola som ger alla behörighet till högskolan rustar såväl den enskilda som framtidens arbetsgivare och gynnar Sveriges konkurrenskraft.

⁹ SKL (2012) Motverka studieavbrott. Nedladdat den 26 januari 2014 från

http://www.skl.se/press/nyheter_2/nyheter-2012/studieavbrott-fran-gymnasiet-kan-undvikas

Därför kräver vi Socialdemokrater att alla program i gymnasieskolan ska vara högskoleförberedande.

Utveckla yrkesprogrammen till yrkescollege

Vi vill höja kvaliteten i yrkesprogrammen och öka elevernas motivation genom att utveckla gymnasiet yrkesprogram till yrkescollege. Yrkescollege är en ambitionshöjning för gymnasieskolans yrkesprogram. Modellen bygger på ett mycket nära samarbete mellan skolans huvudman och regionens näringsliv och arbetsgivare i offentlig sektor. Yrkescollege innebär att arbetsgivarna aktivt deltar i utbildningens utformning, kvalitetssäkring och beslut om antalet utbildningsplatser. Kvaliteten i utbildningen höjs genom gemensamt ansvar mellan arbetsmarknadens parter och skolans huvudman.

Yrkescollege innebär vinster för såväl arbetsgivare, utbildningsanordnare och elever.

- För arbetsgivarna innebär yrkescollege att yrkesutbildningarna anpassas till deras framtida behov av kompetens så att de kan hitta rätt utbildade personer att anställa.
- För utbildningsanordnare ger yrkescollege ett nätverk med regionala företag och arbetsgivare i offentlig sektor, vilket bland annat underlättar utbildningsanordnarens ansvar för att skaffa platser för elevernas arbetsplatsförlagda lärande, något som idag är ett stort problem.
- För eleverna innebär yrkescollege att deras attraktionskraft på arbetsmarknaden ökar eftersom de får kunskaper som matchar arbetsgivarnas kompetensbehov. En nära samverkan med arbetslivet bidrar till att höja elevernas studiemotivation vilket i sin tur kan leda till att fler når en gymnasieexamen. För att en utbildning ska upplevas som meningsfull krävs att eleverna får förståelse för sambanden mellan kunskapsmålen i gymnasieskolan och omvärldens krav på kompetens.

Inom teknik och vård- och omsorg har yrkescollege redan etablerats runtom i landet.

Lärlingsutbildning kan vara ett bra alternativ

Lärlingsutbildningar är bra och ska finnas som ett alternativ för de elever där det anses som den bästa formen. Vi vill utveckla utbildningarna så att avhoppet minskar. Men vi menar att vi ska lyssna, lära oss och ta god tid på oss att utveckla en bra och hållbar modell för skolan och för ungdomarna så att det blir rätt från början. Istället för att som regeringen hasta och sedan behöva göra om i efterhand.

Lärlingsutbildning kan vara ett verksamt sätt att höja kvaliteten i utbildningen men de första åren med Gy 11, med permanenta lärlingsutbildningar, har tyvärr inte varit framgångsrik utifrån aspekten att motverka avhopp.

Införandet av en lärlingsutbildning i gymnasieskolan måste följa upp så att det blir verklig kvalitet i lärlingsutbildningen. Vi vill att de nationella programråden ges i uppdrag att ta fram kriterier för godkännande av de arbetsplatser och för de handledare som tar emot lärlingar, samt att utveckla system för kvalitetssäkring för den gymnasiala lärlingsutbildningen.

Estetisk verksamhet ska vara ett gymnasiegemensamt ämne

Det är självklart att alla gymnasieelever ska utveckla och använda sin fantasi och kreativitet samt förmågan att kommunicera genom att delta i estetisk verksamhet. Det krävs också kunskaper för att ta del av och tolka det kulturella utbudet. Estetik, kreativitet och förmåga att uttrycka sig konstnärligt är vidare en tillgång i många yrken och bör därför ingå som ett gymnasiegemensamt ämne i de nationella programmen i gymnasieskolan.

Utbildningskontrakt

Unga arbetslösa utan gymnasieutbildning har en mycket svag ställning på arbetsmarknaden. Arbetslösheten bland dem som saknar gymnasieutbildning är ungefär dubbelt så hög som bland dem som har det. Vi föreslår därför att ett utbildningskontrakt införs för alla arbetslösa under 25 år som inte fullgjort sina gymnasiestudier.

Kontraktet innebär att den arbetslöse snarast anvisas en individuellt utformad plan, där studier kan kombineras med praktik eller arbete, som leder fram till gymnasieexamen. När en person under 25 år som saknar gymnasieexamen söker stöd på Arbetsförmedlingen slussas denne direkt in i utbildningskontraktet och en individuell utbildningsplan upprättas. Utbildningen är ett krav för att få ekonomiskt stöd från samhället. En modell, som använts i Västerås, innebär att ungdomar får arbeta halvtid på avtalsenliga villkor samtidigt som de läser in gymnasieexamen. Det tycker vi är en intressant modell för fler delar av landet

Appendix

Fakta om gymnasieskolan

Det finns 18 nationella program i gymnasieskolan, varav tolv yrkesprogram och sex högskoleförberedande program. Dessutom finns fem introduktionsprogram för elever som inte är behöriga till nationella program eller ett visst högskoleförberedande program. Jämfört med den gamla gymnasieskolan ger idag inte yrkesprogrammen behörighet till högskolan men elever på yrkesprogram har rätt att läsa kompletterande kurser för att få högskolebehörighet. Gymnasial lärlingsutbildning innebär att halva utbildningstiden ska vara förlagd till en eller flera arbetsplatser. Lärlingsutbildning infördes på försök 2008 och permanentades 2011.¹⁰

Antalet elever i gymnasieskolan sjönk med 22 000 mellan 2012 och 2013. Det motsvarar en nedgång med över sex procent vilket är den kraftigaste elevminskningen någonsin mellan två läsår i gymnasieskolan. Hösten 2013 går omkring 330 000 elever i gymnasieskolan. Ett år tidigare var motsvarande antal elever 352 000. I årskurs 1 är elevminskningen något mindre dramatisk, 4 procent eller drygt 5 300 elever. Elevminskningen är orsakad av krympande elevkullar och förväntas pågå ytterligare ett par läsår.¹¹

¹⁰ <http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2013/minskat-intresse-for-yrkesutbildningar-1.207780>

¹¹ <http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2013/storsta-elevminskningen-nagonsin-i-gymnasieskolan-1.210809>